

УДК 377/378 - 058.17(8)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАРГІНАЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАСОБУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В МЕКСИЦІ

Олена Жижко

У статті розглянуто особливості професійної освіти маргінальних груп населення, що надається з метою покращення їхнього соціального захисту в Мексиці. Автор доводить, що професійна освіта маргінальних груп населення є складником системи соціального розвитку Мексики. Головна стратегія цього напрямку – надати маргіналам не лише матеріальну допомогу, а й професійно-технічну кваліфікацію.

Ключові слова: професійна освіта маргінальних груп населення; правове забезпечення освіти; система соціального розвитку; система освіти Мексики.

Актуальність проблеми професійної освіти маргінальних груп обґрунтовується тим, що у результаті науково-технічного прогресу значно зросла кількість людей, які опинилися на узбіччі життя, стали «зайвими» в новому постіндустріальному суспільстві. Отже, глобалізаційні процеси як ознака розвитку цивілізації ХХІ ст. активно вилучають з етнокультурного середовища мільйони людей, генеруючи нові типи маргінесу.

Вивченню проблем професійної освіти маргінальних груп населення Мексики присвятили свої праці Л. Адлер де Ломніц, Х. Алонсо, О. Агтанасіо, Х. Болтвінік, Е. Буено, П. Грегоріо-Енрікес, А. Даміан, Е. Дель-Валь, Г. Енрікес, М. Жекелі, М. Кавароззі, Р. Кацман, А. Кіхано, Ф. Кортес, Б. Лернер, Н. Лехнер, Н. Лустіг, М. Матус-Роблес, Д. Негретті, Х. Осоріо, Ф. Пачеко-Сильва, Р. Пісарро, Г. Сараві, Д. Сервантес, О. Сункель, А. Товар, Б. Томсен, С. Фільгейра, С. Фуртадо, Д. Хуарес-Боланьос та ін.

Метою нашого дослідження визначено виявлення особливостей професійної освіти маргінальних груп населення як засобу покращення їхнього соціального захисту в Мексиці.

На базі проведеного дослідження можемо стверджувати, що в мексиканській системі освіти дорослих дуже чітко визначається контингент дорослих учнів. Ними є особи, так би мовити, «виключені» із соціального, культурного, економічного та політичного життя соціуму, тобто маргінальні верстви населення. За даними Інституту географії, статистики й інформатики, (Instituto de Geografía, Estadística e Informática) у 2000 р. у Мексиці налічувалося 33 338 910 осіб, старших 15 років, які не мали базової освіти, з яких 6 мільйонів були неграмотними, 11,6 мільйонів не мали початкової освіти і 17,4 мільйони не мали неповної середньої освіти; у 2005 р. ця цифра зменшилася до 30 146 664 [6, с. 23].

Професійна освіта маргінальних груп населення здійснюється в Мексиці такими установами: Національним коледжем професійно-технічної освіти (Colegio Nacional de Educación Profesional Técnica - CONALEP), Центром підвищення кваліфікації робітників індустріальних підприємств (Centro de

Capacitación para el Trabajo Industrial - SECATI), Національною програмою навчання для праці (Programa Nacional de Capacitación para el Trabajo), Програмою технологічної модернізації та підвищення кваліфікації робітників (Programa de la Modernización Técnica y la Capacitación - PМЕТуС), Програмою інтегрального підвищення кваліфікації робітників та модернізації (Programa de Capacitación Integral y Modernización - СИМО), Коледжем бакалаврів (Colegio de Bachilleres), Національним інститутом молоді (Instituto Nacional de la Juventud - ІМЈУВЕ), Латиноамериканським інститутом навчальних комунікацій (Instituto Latinoamericano de la Comunicación Educativa - ІЛСЕ), Інститутами підвищення професійно-технічної кваліфікації штатних працівників (Institutos de Capacitación para el Trabajo Estatales), Дистанційною неповною середньою школою для дорослих (Secundaria a Distancia para Adultos), Центрами громадського розвитку (Centros de Desarrollo Comunitario), Домами культури (Casas de Cultura), Службами працевлаштування штатів (Servicios Estatales de Empleo - SEE), Федеральною комісією електрифікації (Comisión Federal de Electricidad - CFE), Центрами соціального забезпечення (Centros de Seguridad Social del IMSS) тощо під керівництвом Національного інституту освіти дорослих Мексики - ІНЕА (Instituto Nacional de Educación de Adultos - ІНЕА), Національної ради з освіти для життя і праці (Consejo Nacional de Educación para la Vida y el Trabajo - CONEVyT), Національної ради з розвитку освіти (Consejo Nacional de Fomento Educativo - CONAFE), Міністерства праці й соціальної превентивності (Secretaría del Trabajo y Previsión Social - STyPS), Національної служби навчання робітників (Servicio Nacional de Adiestramiento de Mano de Obra - ARMO), Системи кваліфікації для праці (Sistema de Capacitación para el Trabajo - SICAT), Національної системи професійно-технічної освіти й інтегральної технічної допомоги сільському господарству (Sistema Nacional de Capacitación y Asistencia Técnica Rural Integral - SINACATRI), Координаційного відділу праці, навчання та підвищення кваліфікації робітників (Unidad Coordinadora del Empleo, la Capacitación y el Adiestramiento), Ради регулювання та сертифікації трудової компетентності (Consejo de Normalización y Certificación de Competencia Laboral - CONOCER), Програми стипендій для підвищення кваліфікації робітників (Programa de Becas para la Capacitación de los Trabajadores - PROBECAT), Міністерств освіти штатів (Secretarías de Educación de los Estados - SEE).

Професійна освіта маргінальних груп населення є однією із стратегій реалізації державних програм соціального розвитку, що втілюються урядом Мексики з 70-х рр. ХХ ст. в рамках загального плану боротьби з бідністю. Розглянемо надалі мексиканську систему соціального забезпечення та місце у ній професійно-технічного навчання найменш захищених соціальних груп.

Конституція Мексики гарантує усім громадянам елементарні соціальні права, забезпечення яких є обов'язком держави. Юридичним механізмом, що втілює в життя ці права за допомогою національних організацій, є Генеральний Закон Соціального Розвитку (Ley General de Desarrollo Social), прийнятий у 2004 р. Закон встановлює основні принципи державної соціальної політики, соціальні права, а також параметри національного бюджету, що виділяється на соціальні потреби.

За Генеральним Законом соціального розвитку, державна соціальна політика повинна включати в себе такі компоненти:

- боротьба з бідністю за допомогою освіти, забезпечення охорони здоров'я, харчування; боротьба з безробіттям, створення нових робочих місць, сприяння підвищенню доходів населення; навчання населення ремеслам та веденню домашнього господарства для самозабезпечення усім необхідним задля гідного способу життя; професійно-технічна підготовка дорослого населення;
- соціальний захист та програми соціальної допомоги;
- сприяння регіональному розвитку;
- забезпечення базової соціальної інфраструктури;
- сприяння розвитку соціального сектору національної економіки [11].

Виконанням цих завдань займається Міністерство соціального розвитку – СЕДЕСОЛЬ (Secretaría de Desarrollo Social – SEDESOL), яке кожні шість років на початку нового президентського періоду представляє Програму соціального розвитку, де ставить конкретні завдання державної соціальної політики, які повинні співвідноситися з Програмою національного розвитку (Programa Nacional de Desarrollo – PND), та визначає стратегії їх виконання.

У 2007 р. Міністерство соціального розвитку представило Програму соціального розвитку на 2007–2012 рр., у якій зроблено акцент на досягненні рівних можливостей доступу до соціальних благ усіх громадян й зменшенні розриву між економічно забезпеченими верствами населення та найбільш вразливими (маргінальними). Головною стратегією Програми стало забезпечення найменш захищених груп населення базовою та професійно-технічною освітою для підвищення їхнього життєвого рівня [13].

Для досягнення поставлених цілей співробітниками СЕДЕСОЛЬ розроблені спеціальні програми, спрямовані на забезпечення соціальних потреб різних груп населення та раціональне використання національного бюджету, виділеного для розв'язання соціальних проблем. Такими програмами є «Можливості» («Oportunidades») і «Прокампо» («Procampo»).

У 2002 р. започаткована Програма людського розвитку «Можливості» (Programa de Desarrollo Humano «Oportunidades»), що дала змогу інтегрувати заходи для широкого охоплення допомогою бідних сімей шляхом надання грошових дотацій і продуктів харчування тим родинам, чії діти регулярно відвідували школу та проходили медичний контроль у державних лікарнях. При розробленні програми «Можливості» був зроблений діагностичний аналіз стану маргінальних сімей, а також досліджені фактори, що спричиняють зубожіння багатьох осель. Таким чином, було встановлено, що існує так зване порочне коло бідності, яке визначається взаємозв'язком між низьким рівнем освіти більшості маргіналів і низькими доходами, тобто, низький достаток не дозволяє сім'ям витратити на навчання, а відсутність освіти не дає змоги працевлаштуватися й отримувати більшу заробітну плату. Отже, зусилля нового проекту були спрямовані на надання фінансової допомоги маргіналам за умов, що їх діти будуть відвідувати школу й отримають щонайменше неповну середню освіту [10, с. 17].

Програма «Можливості» переслідує дві головні цілі: розвиток потенціалу

маргінальних сімей за допомогою комплексних заходів у сфері освіти, охорони здоров'я і харчування у тісній співпраці між державними установами й секторами, а також за участю трьох рівнів влади; та розширення доступу бідних сімей до освітніх послуг, медичного обслуговування, забезпечення самодостатності та зміцнення спадщини маргінальних сімей шляхом спільних узгоджених зусиль державних, приватних і громадських програм соціального розвитку [10, с. 51–52].

Для досягнення цих цілей програмою передбачено такі стратегії: сприяти освіті дітей та молоді; поліпшити сферу охорони здоров'я населення; покращити харчування населення; підтримувати молодь у процесі отримання професійно-технічної кваліфікації та подальшого працевлаштування; заохочувати самозабезпеченість сімей; забезпечувати соціальну безпеку і зростання добробуту домашніх господарств; проводити моніторинг результатів програми й контролювати якість реалізації проекту [10, с. 63].

Управління програмою здійснює Департамент національної координації Програми людського розвитку «Можливості» разом із Міністерством соціального розвитку, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством освіти та Мексиканським інститутом соціального захисту.

Програма «Можливості» сприяє виконанню основних завдань Національної програми соціального розвитку, таких як зменшення бідності в країні; створення рівних можливостей для соціально вразливих груп населення; підтримка розвитку потенціалу економічних маргіналів через фінансову допомогу та професійно-технічну кваліфікацію; зміцнення соціальної структури шляхом заохочення участі громади у розвитку найбільш депресивних регіонів [10, с. 15].

Діючи в узгодженні з Національною програмою освіти (Programa Nacional de Educación) й Національною програмою охорони здоров'я (Programa Nacional de Salud), Програма «Можливості» сприяє виконанню таких завдань: досягнення рівних можливостей для отримання освіти усіма громадянами; забезпечення якісної освіти, що відповідатиме потребам різних верств населення; сприяння участі громади в організації освітніх заходів для дітей та дорослих; скасування нерівності доступу маргінальних груп населення до медичного обслуговування; поліпшення стану здоров'я усіх громадян; забезпечення справедливого фінансування державних установ з охорони здоров'я, у тому числі тих, що знаходяться в найбідніших регіонах країни.

Завдяки програмі «Можливості» були досягнуті важливі результати у справі боротьби з бідністю в Мексиці. Вже у 2007 р. програма забезпечила необхідним прожитковим мінімумом 5 мільйонів мексиканських сімей у 2444 муніципалітетах і 92961 населеному пункті, причому 30 % цих маргінальних сімей знаходилися у найбідніших штатах країни: Веракрусі, Оахаці і Чіапасі [14].

На підставі проведеного нами аналізу можемо стверджувати, що програма «Можливості» ознаменувала собою появу нової соціальної політики в Мексиці. Безумовно, вона була продовженням попередніх проектів боротьби з бідністю (Програми державного інвестування розвитку села, Національного плану допомоги бідним регіонам та маргінальним групам, Мексиканської

системи харчування, ПРОНАСОЛЬ, ПРОГРЕСА), проте її основною стратегією, на відміну від програм 70-х – 90-х рр. ХХ ст., було не тільки надати матеріальну допомогу економічно незабезпеченими сім'ям, а й також «озброїти» бідних людей знаннями, надати їм освіту, навчити їх виживати у глобалізованому, технічно розвиненому суспільстві, вести здоровий спосіб життя, мати самодостатнє домашнє господарство, сприяти розвитку своїх муніципалітетів тощо.

Окрім програми «Можливості», важливими заходами у справі покращення рівня життя маргінальних верств населення у Мексиці на початку ХХІ ст. стало створення у 2001 р. Технічного комітету з вимірювання бідності (Comité Técnico para la Medición de la Pobreza) та прийняття у 2003 р. Основного закону соціального розвитку, завдяки якому була започаткована Національна рада оцінки соціальної політики (Consejo Nacional de Evaluación de la Política de Desarrollo Social – CONEVAL) [12, с. 2].

Що стосується Технічного комітету вимірювання бідності, то він складається із семи провідних національних наукових експертів, які постійно консультують керівників федеральних програм соціального розвитку щодо новітніх міжнародних критеріїв вимірювання бідності, а також оцінки та моніторингу проектів для її зниження. Основною метою Національної ради оцінки соціальної політики є періодична перевірка виконання завдань соціальних програм та інших заходів політики соціального розвитку за допомогою таких дій: регулювання та координації оцінки Національної політики соціального розвитку та соціальних програм і дій, що виконують державні установи; розроблення керівних принципів й критеріїв для визначення, ідентифікації й вимірювання бідності та забезпечення прозорості, об'єктивності та наукової достовірності в цій справі [3, с. 150; 2, с. 70].

Таким чином, професійна освіта маргіналів є складником національної системи соціального захисту та боротьби з бідністю, процес становлення якої відбувався в Мексиці у період з 80-х рр. ХХ ст. до першого десятиріччя ХХІ ст., коли ця країна була справжньою лабораторією структурних соціально-економічних і фінансових перебудов, що втілювалися в життя за рекомендацією міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, Міжамериканський банк розвитку, Міжнародний валютний фонд. Головною ідеєю скорочення бідності й підвищення рівня життя маргінальних груп населення є економічне зростання за рахунок вільного ринку. Така політика міжнародних організацій діє ще з 40-х рр. ХХ ст. і ґрунтується на таких принципах: широке економічне зростання; розвиток людського капіталу; забезпечення мінімального соціального захисту маргіналів.

Заходи з допомоги маргінальним верствам населення були включені у загальний план національного розвитку й почали давати позитивні результати наприкінці 90-х рр. ХХ ст., а на початку ХХІ ст. вони отримали правове підґрунтя через прийняття Генерального Закону Соціального Розвитку (2004 р.) та набули адміністративного упорядкування шляхом започаткування Міністерства соціального розвитку. Сьогодні державна політика соціального розвитку Мексики є основним інструментом боротьби з бідністю у країні. Її основна стратегія – надати маргіналам не тільки матеріальну допомогу, а й також професійно-технічну освіту.

Список використаних джерел:

1. Boltvoinik J., Damian A. (coordinadores) *La pobreza en México y el mundo: realidades y desafíos*. México: Siglo veintiuno editores, 2011. – 310 p.
2. Cabrera C. *Política social: cambios y resultados*. // Cordera R., Cabrera C. (coordinadores). *La política social en México: tendencias y perspectivas*. México: Facultad de Economía UNAM, 2011. – PP. 67–89
3. Damian A. *Panorama de la pobreza en América latina y México* // Boltvoinik J., Damián A. (coordinadores). *La pobreza en México y el mundo: realidades y desafíos*. – México : Siglo veintiuno editores, 2011. – Pp. 146–162.
4. Dresser D. *En busca de la legitimidad perdida: PRONASOL, pobreza y política en el gobierno de Salinas* // Martínez G. *Pobreza y política social en México*. – México : ITAM. FCE, 1997. – Pp. 134–156.
5. Gordon D. *La medición internacional de la pobreza y las políticas para combatirla* // Boltvoinik J., Damián A. (coordinadores). *La pobreza en México y el mundo: realidades y desafíos*. – México : Siglo veintiuno editores, 2011. – Pp. 43–68.
6. Hernández G. E. *Situación presente de la educación de las personas jóvenes y adultas en México*. – México : CREFAL, 2008. – 170 p.
7. Lerner B. *América Latina: los debates en política social, desigualdad y pobreza*. – México : Porrúa, 2006. – Pp. 90–116.
8. *Ley General de Educación* // *Diario Oficial de la Federación, SEP (Incluye la modificación al primer párrafo hecha en el 2006)*. – México : Poder Ejecutivo Federal, 1993. – Pp. 48–49.
9. Lustig N., Székely M. *México: Evolución económica, pobreza y desigualdad*. – Washington D. C. : CEPAL, 2007. – 205 p.
10. SEDESOL, 2003. *Programa institucional oportunidades 2002–2006*. – México.
11. SEDESOL, 2004. *Ley general de desarrollo social*. – México.
12. SEDESOL, 2007. *Objetivos estratégicos de desarrollo social 2007–2012*. – México.
13. SEDESOL, 2007. *Programa sectorial de desarrollo social 2007–2012*. – México.
14. SEDESOL, 2007. *Reglas de operación del oportunidades 2008*. – México.